

Nagy Pál

Falu a Korhány alatt

„Mélységesen mély a múltnak kútja” — indítja a bibliai Józsefről és testvéreiről írt nagy regényét Thomas Mann. Ezek a bölcs szavak késztetnek gyakran tűnődő gondolkodásra, ha a letűnt időket próbálom megidézni képzeletemben. Népünk történelmének ködbe vesző kezdetei, a kik vagyunk s honnan jöttünk titkai már kisdíák koromban, eszmélésem hajnalán izgatták elmémet, és meg kell vallanom: manapság, öreg éveimben olvasói érdeklődésemet semmi sem köti le jobban, mint a volt idők üzenete — ama mélységesen mély kút vizének egy-egy csobbanása.

Szülőfalum határában megpihenek a dombtetőn; fürkésző tekintettel nézek le a völgybe, ahol minden bokor ismerősöm a gyermekkor boldog napjaiból. Itt vagyok a hajdani székely Mezőség északnyugati peremén, a Korhány hegyének tószomszédságában. Ahol eleink réges-régen küldetéses akarással, építő tehetséggel teremtettek maguknak házat-hazát.

*

Innen, a tetőről egyetlen pillantással átfogható az egész falu: Mezőkölpény. Minden biztonnal Orbán Balázs is a közelből, a Korhány mellől nézett le a völgybe itt-jártakor, írván aztán lelkesülten, nagy művének XXVIII. fejezetében: „Biztonnal mindenkit kellemesen fog meglepni Kölpénynek nem is sejtett gyönyörű fekvése, mert olyan szép hegykebelben fekszik e falu, mely mindenkire, de főként a havas szülöttére kellemes benyomást fog tenni: a falut minden oldalról szép lombdús erdők környezik, melyek a használt Nagyerdő elnevezést méltán kiérdemlik, lévén kétségtelenül a Mezőségnek legnagyobb és legszebb erdősege. Ezen erdők alján fekszik a szőlőktől és gyümölcsösöktől körülvelt csinos falucska, egyik, székely szorgalom által teremtett kies oáza a Mezőségnek, melyet Kulpen néven 1332-ben már mint létezett falut feltalálhatunk a pápai dézsmák jegyzékében (...)”

Mielőtt a sokszor sáros, kövezetlen mezei úton leereszkednénk az egykoron oly csinosnak látott falucskában, maradjunk még kis ideig a Korhány közelében. Lexikonolvasó gimnazista voltam már a vásárhelyi Református Kollégiumban, amikor a 16 kötetes Pallas 10. kötetéből megtudtam, hogy ez az ódon hangzású helynév — a Korhány — tulajdonképpen a kurgán szó magyar változata. A kurgánok pedig — értesültem a lexikonból — ázsiai eredetű temetkezési helyek, sírhalmok; valójában emberi kéz által teremtett dombok. Kunhalmoknak is nevezik őket a magyar nyelvterületen, és leginkább ott keletkeztek, ahol a kunok valami-

kor megtelepültek a Kárpát-medencében. Említette azt is a Pallas eme szócikkének tudós szerzője, hogy az egykori kurgánokba (korhányokba) lovastól s néha leghívebb szolgálójával együtt temették el az elhunyt harcost.

A kölpényi Korhány alatt egész dombsor látható, úgyszólván szabályos elrendezésben. Váltig csodálkozom, hogy a mindenre oly igen odafigyelő Orbán Balázs szeme nem akadt meg ezen a különös, nem mindennapi látványon. Mert ezek a dombok — a Halmok (így hívják napjainkban is a határnak ezt a részét) — kétségtelenül ősi eredetű kurgánok, azaz korhányok. Sajnos, mind ez ideig nem akadt olyan régész, aki vállalkozott volna a kölpényi dombok megásására, pedig ki tudja, milyen értékes leletekre bukkanna a kutató e vidék őshonos népességének kilétét illetően, az eltemetett harcosok hajdani kultúrájára vonatkozóan.

Kunok éltek volna valaha, sok évszázaddal ezelőtt e tájon? Talán avarok, vagy besenyők? Vagy valamelyik más nép? Köze lenne mindennek a legendás Cigle- vagy Csigla-mezőn meghúzódott hun-utód székelyekhez?

Keresnünk kell a megnyugtató, hiteles választ. Tudósok feladata vallatóra fogni a kölpényi kurgánokat (is). Hogy a koholt mítoszok, minden alapot nélkülöző „elméletek” cáfolataként a történelmi valóság tényeit tudjuk felmutatni...

*

Beszédes helynevek sokasága őrzi a múlt idők hiteles emlékeit Kölpény határában is — épp úgy, mint a Mezőség más tájain, s a történelmi Magyarország egész területén. A Korhány csak egyike ezeknek a faggatható fogalmaknak. Mert például a Vérpad, a Pogányvár, a Bocsok, a Katonadomb is jelentéssel teli tartalmat őriz. Csaták, pusztítások, történelmi tragédiák emlékét. A helyneveket mindig érdemes vallatóra fogni. Némely talányosnak tűnő fogalom mélyrétegeiben nemegyszer fontos közléseket, történelmi tényeket fedezhet fel a múltba tekintő figyelem.

Itt van mindjárt az én kedves szülőfalum neve: Kölpény. Már kisgyermekként sokat törtem a fejemet: mit jelenthet ez a furcsa szó? S hamar rájöttem, hogy minden valódi helynévnek konkrét tartalma — értelme, jelentése — van, illetve kell, hogy legyen. Az újabb kori fordítások-fordítások rendjén keletkezett helynevek semmit sem jelentő, művi képződmények; mit sem árulnak el a jelölt hely történelméről.

Sok esztendőnek kellett eltelnie, míg kezembe került az Anonymus-krónika, s benne nem kis meglepetéssel fedeztem föl a Kölpény nevet. Béla királyunk névtelen jegyzője 1200 táján a *Gesta Hungarorum* lapjain háromszor említi Kölpényt — a honfoglalás korabeli eseményeinek tárgyalása során. Ama Kölpény vezérről van itt szó, aki a híres-nevezetes Botond apja, Tas nagybátyja volt annak idején. Azt olvashatjuk a krónika 41. fejezetében, hogy Árpád a bodrogi részekben és a Vajás vize mellett „Nagy földet adott lakosaival együtt Tasnak, Lél apjának és nagybátyjának, Kölpénynek, Botond apjának”. Anonymus művének 1977-es, budapesti kiadásához Györffy György professzor írt bevezetőt és készített jegyzeteket. Véleménye szerint a Kölpény személynév „összetartozik a negyedik bese-

nyő törzs nevével, melyet Németh Gyula méltóságnévnek fejtett meg. Ahol Kölpény földet kapott a Vajas vize vidékén, a régebbi Bács megyében, az ő nevének felel meg a Külpejre visszamenő XIV-XV. századi Külpi, ma Kulpin helynév. Kulpinból alakult az Alsó-Száva mellett Kupinovo neve is” — mondja a továbbiakban Györffy György, a tudós történész. Szerinte nem a besenyő Külbej törzs, hanem egy varég, illetve normann néprész, a Külpin neve sejlik benne. Ez a néprész a X. századi Kelet-Európában zsoldosként szerepelt.

Noha Anonymusnál nincs nyoma annak, hogy Árpád jóvoltából a Vajas vize mellett földet birtokló Kölpény vezérnek valami közvetlen kapcsolata lett volna ezekkel az erdélyi, mezőségi tájakkal, ezzel a kies völgygel a Korhány alatt, mégis semmiképpen sem lehet merő véletlen az a tény, miszerint itt egy település épp ezt a nevet viseli kezdetektől fogva. A magyar helynévadás legrégebbi szakaszában, a honalapítás korában, az Árpád-korban igen gyakori volt a személynevből való helynévképzés. Véletlenek pedig nincsenek ezen a területen. Nem alaptalan tehát a feltételezés, hogy Kölpény — ősi nevének bizonyossága szerint — honfoglalás kori magyar település.

A múlt idők kútja nemcsak mélységesen mély, de kiterjedésében is határtalan...

*

Kölpény és vidéke, a Mezőségnek ez a legkeletibb sarka hosszú századokon át a történelmi Marosszékhez tartozott. Orbán Balázs is hangsúlyozottan székely faluként említi. 1848 táján Marosszék közigazgatási szempontból két kerületre (Alsó és Felső), ezen belül nyolc járásra oszlott. (Önálló közigazgatása volt Marosvásárhely sz. kir. városnak és Nyárádszereda oppidumnak.) A sámsondi járáshoz tartozó falvak a következők voltak: Bárdos, Bazéd, Csávás, Fele, Galamod, Hídvég, Kölpény, Lekence, Marosszentanna, Ménes, Remeteszeg, Sámsond, Szabéd, Szabad, Udvarfalva. Döntő többségükben székely-magyarok éltek ebben a járásban. Idők során melléjük, közéjük betelepedtek ide más nyelvet beszélő népek fiai is, leginkább románok, akiknek a múltbeli ittlétére vonatkozólag, Kölpényt illetően, egy 1819–1920-as összeírás például azt a tájékoztatást nyújtja, hogy ekkoriban 24 olyan család élt a faluban, akiknek a neve román nemzetiséget sejtet — amint ezt Ioan Ranca dokumentumkötetéből megtudhatjuk (*Româniî din scaunele secuieşti în antroponimele din conscripţii*, 1995.). A Ranca által felsorolt — románoknak mondott — családnevek között a Borsa, a Kaluser, a Pintye mellett ilyenek is vannak: Sütő, Máté, Ábrahám, Demeter, Lázár...

1614-ben a Bethlen Gábor-féle lustra összesen 33 családot talált Kölpényben. A nemzetiségi megoszlásra nem voltak tekintettel az összeírók, csak a különböző társadalmi rétegekhez tartozók számát tüntették fel. A 33 családot számláló Kölpény a XVII. század eleji Erdélyben, a Mezőségen, jó közepes népességű település lehetett, összességében mintegy 150-180 lakossal. Másfél évszázad múlva, 1777-ben már 99 családot írtak össze ugyanitt, ami a török-tatár pusztítások,

egyéb kalamitások, gyilkolások, gyakori járványok korában nem csekély gyarapodást mutat. 1920-ban 767 lakosa volt a falunak: ebből 561 magyar és 202 román. Napjainkban mindössze 400 és egynéhány lélek él Mezőkölpényben. A fogyatkozás szomorú folyamatára vetnek fényt ezek a számadatok...

Orbán Balázs *A Székelyföld leírásában* figyelemre méltó adatokat közöl a székely Mezőség etnikai változásairól. Megemlíti például, hogy a jelenleg Marosvásárhelyhez tartozó Remeteszeg egykoron tiszta székely falu volt, de birtokosai, a Lázárok „kitették onnan a székelyeket”, s helyükbe Bánd és Bergenye környékéről, a hegyekből román jobbágyokat telepítettek. Sokatmondó Náznánfalva nemzetiségi összetételének alakulása is. Egy 1685-ből való okmány szerint Náznánfalvát, valamint a közelében fekvő, időközben teljesen eltűnt Bordásszeget és Kisfaludot is székelyek lakták. A falunév — Náznánfalva — ősi székely fogalom: a Náznán egyike volt (a Halond, a Péter és a György mellett) a Halom nembeli ágaknak, ugyanúgy, ahogyan az egykori székely társadalomszervezetben az Örlóc, a Meggyes, az Adorján, a Jenő és a Halom nem mellett volt egy Ábrám nem is. (Miszert a kölpényi és Kölpény környéki, tegnapi és mai Ábránok — azaz Ábrahámok — a különféle közelmúltbeli névelemzések, feltételezések ellenére sem lehetnek mások, mint az őshonos mezősegi székelység leszármazottai. Az sem mellékes, hogy a már említett, 1332-es pápai tizedjegyzékben bizonyos Abraam nevű pap szerepel.)

*

A székelyek eredetének fölöttébb bozotos kérdése ma is viták tárgya. A kutatók köreiből, ide vonatkozóan, egymásnak mereven ellentmondó elméletek születtek már a múltban is. Volt olyan történész, aki azt vallotta, hogy a székelyeket a tatárjárás után IV. Béla király telepítette mai lakhelyükre — a jászok közül. Többek szerint az Árpád-házi uralkodók által letelepített határőrök voltak; ezt fejezné ki a székely népnév is. Mások a besenyők, az avarok vagy a kunok utódait vélték látni bennük. Engel János Kerestély szerint a székelyek ősei Etelközből Erdélybe menekült magyarok. A nagy tekintélyű Hunfalvy Pál azt fejtette ki, hogy a székelységet Magyarország más területeiről a XII. században, Szent László idejében telepítették a keleti határok közelébe. A jeles kolozsvári történész, Szabó Károly azonban a maga idejében határozottan kétségbe vonta Hunfalvy Pál véleményét, csalóka és alaptalan hipotézisnek nevezte, mondván nyomatékkal: kötelező volna mindezért félredobni és tagadni „az ősidőktől fiúról fiúra örökölt s a nemzet közhitévé vált hagyományt”.

Nem vagyok szakmabeli történész; eszem ágában sincs belekontárkodni a székelyek eredete körüli, manapság is fel-fellobbanó vitákba. De tán érthető, ha engem is foglalkoztatnak az ilyen és hasonló témák. Engem is mélységesen felizgat a nagy kérdés: honnan és mikor jöttek Erdélybe a kétségtelenül keleti eredetű, vitathatatlanul magyar jellegű székelyek? Van-e valaminő valóságalapja annak a múltbeli hagyománynak, hogy a székelység tulajdonképpen Attila hunjai-

nak utóda? A honfoglalás idején itt, Erdély területén tényleg éltek-e már székeltek, amint ezt középkori krónikáink állítják, és némely történész is feltételezi?

A XIII. században élt Kézai Simon *Gesta Hunnorum et Hungarorum* című krónikájának van egy sokat idézett-magyarozott szövegrésze: „A krimhildi csatából megmaradt 3000 hun férfi is, akik futással megmenekültek és a nyugati nemzetektől félve Csigla mezején maradtak. Ott magukat nem hunoknak, hanem székelteknek nevezték. E székeltek (zaculi) a hunok maradványai, akik, amikor a magyarok újból Pannóniába jöveteléről értesültek, a visszatértek elé siettek a rútén határokon, együtt hódították meg Pannóniát, melyből részt kaptak (...)” A honfoglalás eseményeinek tárgyalása során Anonymus pedig a már idézett krónikájának 50. fejezetében ezt írta: „(...) a székeltek, akik előbb Attila népei voltak, Üsübü hírére hallva, békésen elébe jöttek”. Tehát: a már régebben itt lakó székeltek a Vereckei-hágón át Árpád vezetésével a Kárpát-medencébe érkező magyarok elébe vonultak, valahol Ungvár környékén összetalálkoztak, és testvérként fogadták őket. Sok történész a képzelet szüleményének véli krónikáinknak ezeket az állításait. Romantikus mitizálásnak nevezik Kézaiék közléseit. Az a 3000 hun férfi már csak csekély száma miatt sem lehetett egy egész népcsoport őse — mondják. Arra nézve is egymásnak homlokegyenest ellentmondó vélekedések, feltételezések születtek, hogy valójában hol lehetett a gyakran emlegetett Csigla-mező.

A korunkbeli magyar történész, Balás Gábor *A székeltek nyomában* című, 1984-ben megjelent könyvében ezt írja egy helyütt: „Hogy hol volt Csigla mezeje, azt sokáig találgatták, holott aránylag jónak minősíthető adatok mutatnak arra, hogy Erdélyben volt és a Mezőséggel azonosítható (...)” Balás Gábor felsorolja azokat a mezősegi falvakat, ahol Csigla (vagy Cigla) helynév volt — vagy van napjainkban is! Ezek a következők: Szászlekence, Ártánd, Szászszentgyörgy, Mezősolymos, Berkenyes, Mócs, Mezőszombattelke, Magyararkályán, Magyarfráta, Mezőrűcs, Mezőőr, Mezővelkér, Mezőcsány, Nagyölyves, Mezősámsond, Bazéd, Mezőbő, Mezőszengyel, Mezőszakál, Mezősályi, Mezőménes, Mezőbánd, Mezőmadaras, Nagyikland, Székelykövesd. Kövesdi Kiss Ferenc *Még szólunk a harangok!* című, a mezősegi szórványvilágot bemutató könyvében ugyancsak több Csigla, Cigla, Czikla, Cigle helynevet említ, olyanokat, melyek az egykori Maros-székhez tartozó részeken és ettől északra vannak. Eszerint nemcsak Mezőbánd határában volt (van) Czigle-tető, hanem innen nem messze, többfelé, sőt Kölpény határában is, aztán távolabb, a Tóvidéken, Apanagyfaluban, Szentmátéban, Gyekén, meg másutt. Mit jelent — mit rejt magában — ez a szó: csigla? Németh Gyula megfejtése szerint a csigla nem egyéb, mint „magas gát”, nádból, gyékényből font magas kerítés, a sátor bejárata előtt kifeszített gyékény (...), összefoglalólag „gáthely”. A nyelvész Benkő Loránd úgy véli, a szó ’fűzfa’ jelentésű is lehet. Thury József a XIX. század végén írt, *A székeltek eredete* című tanulmányában azt mondja, hogy a csigla török eredetű szó; a „csig” magas kerítést, sövényt, töltést vagy sáncot jelent, a „la” pedig helynévképző. Szerinte ezalatt az

avarok kör alakú földvára, az úgynevezett avargyűrű értendő. Karácsony János történész a XIX. század végén — 1896-ban — járt ezeken a tájakon s följegyezte: „A Mezőbánd, Mezőménes és Bazéd határán északról délre húzódó dombsort ott Ciglának hívták és az alján húzódó térséget Cigla mezejének.”

De pillantsunk be még mélyebben a múltnak kútjába. Jordandes gót történész, aki a Krisztus utáni VI. században írta meg forrás értékű munkáját a gótok eredetéről és hóstetteiről, itt szót ejt a hun birodalom felbomlásáról és a hunok szétszóródásáról is. Szerinte (is) 3000 hun harcos Csaba vezérrel a Czigle mezejére húzódott vissza, s ott a már előbb visszamaradottakkal egyesülve, a székelyek elődei lettek.

Ide kapcsolódva írta volt a marosvásárhelyi történész, Farczady Elek, hogy a Balambér alatt Erdélyt elfoglaló hunok és utódaik részben megmaradtak itt, a hegyek jól védhető karéjában, és ők lehetnek a székelyek igazi ősei; Csaba vezér 3000 hun harcosa szerinte legfennebb csak szaporította a megmaradottak számát. Van olyan vélemény is, hogy a sicambrai csata után Emenzur és Urzinduz vezetése alatt 22000 hun harcos vonult a Maroshoz közeli Czigle-mezőre, s aztán innen Erdély keleti részébe, ahol a korabeli keleti szokás szerint hátramaradt, harcra nem vitt ötödrésszel egyesülve alkották a székely nép magvát.

Akárhogyan is volt, bármiként is lehetett: még megfejtetlen titkok, múlt idők ködébe burkolózott események, fejlemények színhelye volt egykoron ez a vidék: a székely Mezőség. S benne a Korhány alatti falu: Kölpény. Nem kizárt az sem, hogy a székely lakosság mellett őshonos magyarok is éltek itt már előbb a kölpényi Halmok közelében, s elsőként ők adtak nevet a falunak. Minden domb és völgy azokról az időkről mesél, amikor itt vette kezdetét az életépítés, az otthonteremtés. Századok során eleink véres csatákban kényszerültek megküzdeni a pusztító hadakkal, védelmezve-oltalmazva azt, ami ősi jusson szerzett örökségük volt, örökségünk maradt.

*

Itt a helye, hogy legalább futólagosan említés történjék a kölpényi Bocsok erdőről. Annak idején Bocskai István birtokai közé tartozott: állítólag a fejedelem várának maradványai is megtalálhatóak voltak régebben a Kerülőnek nevezett hegyorom közelében.

Hiteles adománylevél tanúsítja, hogy Bocskai 1605-ben ezt az erdőt — a közelében lévő Ménes faluval együtt — az edelényi csatában kitűnt 11 kölpényi harcosnak adományozta, fiúról fiúra szálló örökségként. Az adománylevél, melynek eredetijét a gyulafehérvári káptalanban őrzik, hiteles másolatban a kölpényi Bocsok-birtokosság tulajdonában volt még a közelmúltban is. Benne felsoroltott név szerint a 11 harcos, ilyenképpen: Balogh János primipilus, Bányász Mihály, Bakó Tamás, pixidarius Varga Balázs, Gócz György, Deák Lőrinc, Zongor Máté, Göcsi János, libertinus Nagy Balázs, Karsa Mihály, Oláh György. 1607-

ben törvényeket hoztak a Bocsokra nézve, pontosan meghatározván a birtoklás módját. Eszerint az erdőből minden évben „egy nyíl fogatik fel, melynek fáját a 11 birtokos egyenlően felosztva használja, de (...) magát a helyet felosztani soha nem szabad, hanem közösen használják mindig úgy fáját, mint legelőjét” — olvashatjuk Orbán Baláznál. És hozzáteszi: „A Bocsok birtoklása még ma is ezen a 260 év előtti megállapított egyezmény alapján kezeltek (...)” Így kezeltetett aztán jó ideig; emlékszem, még az én gyermekkoromban is ekként élt a Bocsok-erdő birtoklásának módja...

Az erdélyi csatában kitűnt egyik kölpényi harcos, Balogh János, Bethlen Gábor korában Maroszsék főkapitánya volt, fiát pedig, Balogh Lászlót 1648. június 4-én választották meg a szék főkirálybírójává. De Bethlen Gábor fejedelemről szólván hadd tegyünk itt említést arról az adománylevélről is, mellyel ő szabályozta a lekenceinek mondott (de valójában mindvégig madarasi-sámsondi-kölpényi) nagy tó halászati jövedékének rendjét, ami körül annakelőtte oly sok viszálykodás támadt az érdekelt három falu között. Ennek a fejedelmi rendelkezésnek az értelmében a tó halászati jövedelme 5 részre oszlott: ebből 2 rész illette meg a mezőmadarasi Mikes-udvart (ezért gyalomot — nagy hálót — kellett adjanak a halászhoz), a jövedelem másik három része pedig egyenlően oszlott meg Madaras, Sámsond és Kölpény lakossága között.

Bethlen Gábornak ez a rendelete még a XIX. század második felében is érvényben volt. Maga a tó pedig a XX. század harmincas éveiben tűnt el végképp a térképről; ekkor lecsapolták, s a három falu lakossága között megosztva felosztották a területet.

Nem titkolható nosztalgiával élnek bennem még most is azok a felejthetetlen gyermekkori emlékek, melyek ide, a tóhoz, a tó mellett eltöltött szép nyári napokhoz, fürdözésekhez, horgászásokhoz kapcsolódtak. És itt ment végbe minden esztendő őszen a hagyományos kenderáztatás. Mióta nincs meg a tó, alaposan megváltozott — megromlott — ennek a vidéknek a klímája is. Szerves része, üdítő eleme volt ez a tó a székely Mezőségnek. Kimúlását szívből sajnálom...

*

A pápai tizedszedők 1332-ben tehát már „létező” faluként vették nyilvántartásba az akkor még természetesen római katolikus vallású Kölpényt. Ez az első írásos dokumentum a falut illetően. Ami azonban nyilván nem azt jelenti, hogy már jóval azelőtt ne létezett volna a Korhány alatti település. Egészen valószínű, hogy temploma és papja is volt — éppúgy, mint sok más, környékbeli székely-magyar közösségnek. Csak hát hiányoznak az ide vonatkozó hiteles dokumentumok. Aztán homályban maradt Kölpény is, hosszú évszázadokon át, ám az élet nem szűnt meg ezeken a tájakon sem.

Egykori feljegyzés szerint 1586-ban a kölpényi János pap egyben kövesdi „minister” (azaz lelkész) is. A hívek számáról nincsenek adatok; csak azt tudhat-

juk, hogy valamivel előbb, 1567-ben Kölpény 8 kapuval szerepel a regestrumban. Ez idő tájt unitárius vallású a falu, miként a vidék népességének nagy többsége is. Jeles lelkésze volt az unitárius Kölpénynek az a Szentmiklósi Mihály, aki 1603-ban született; Péchy Simon udvari papja volt egy időben, aztán áttért reformátusnak, és Marosvásárhelyen lelkészkedett. Tollforgató értelmiségi lévén, íróként is számottevő érdemeket szerzett. Meghalt 1686-ban.

A XVII. század első felében élt a marosvásárhelyi illetőségű Borsos Tamás, Bethlen Gábor fejedelem megbecsült diplomatája, a vásárhelyi vár építője, akinek a Kölpénnyel szomszédos Madarason is volt birtoka. 1629-ben kelt Testamentumában — egyebek között — a baromvásárbeli csűrös kertje, a Klastrom utca végén fekvő gyümölcsöse, a várban lévő lakóház mellett — említést tett a kölpényi, lőrincfalvi, gerebenesi, udvarfalvi, galambodi portióról is. Miszerint: köze volt a Korhány alatti faluhoz. A kölpényi Borsos-hegy dűlő neve ma is minden kétséget kizáróan erre utal.

A mezőkölpényi református egyházra vonatkozó legrégebbi hiteles adatok tehát a XVII. század első feléből valók. Eszerint a már említett Balogh János maroszéki főkapitány fia, László 1636-ban egy igen szép kókuszdiókelyhet adományozott az itteni református egyházközségnek. (Minek készítési idejét Orbán Balázs a XV. századra teszi, megjegyezvén, hogy nagyon hasonlít az állítólagos székely áldozópohárhoz.) Kelemen Lajos említi egyik tanulmányában: 1648-ban bizonyos Lésza János „conferál” egy óntányérral együtt egy Psalteriumot (zsoltáros könyvet) a kölpényi egyháznak. Bö évszázad múltán, 1753-ban Kiss Ferenc feleségével, Vadasdi Györffy Erzsébettel együtt az 1753-ban nyomtatott Debreceni Graduale énekeskönyvet adta a gyülekezetnek. Négy esztendőre rá, 1757-ben Vajda István Kölpényben megígérte: esztendőnként legelső méhráját az egyháznak adja. 1758-ban történik említés a református templomhoz tartozó haranglábról is; a Mária Terézia korabeli Regestrumban ez áll: „Van egy jó kötésekre épült haranglábunk”. Maga a templom az elmúlt idők során többször újjáépült. 1774-ben például pusztító tűz áldozata volt; a Főkonzisztórium ennek nyomán 1778-ban elrendelte az újjáépítését. 1818-ban jelentős mértékben kibővítették, renoválták. Örvendetes, hogy napjainkban a maga csinos fatornyával együtt kellőképpen bensőséges, rendezett állapotban fogadja a hűséges híveket minden alkalommal.

A falunak 1648-tól van (volt) szervezett iskolai élete. A dokumentumok szerint 1660 körül János deák oktatta itt betűvetésre, olvasásra, számolásra az ifjúságot; a XVIII. század elejéről Zilahi Lajos oskolamester, majd Vajda Mihály nevét őrizték meg az iratok. A későbbiekben voltak aztán olyan tanítói is Kölpénynek, akik közel fél évszázadon át megszakítás nélkül éltek és szolgáltak itt; ilyen volt például Szegedi Ferenc, aki 1804-től 1846-ig, tehát 42 éven át, Gergely József, aki 1846-tól 1893-ig, vagyis 47 esztendeig viselte vállain Kölpényben a népoktatás minden terhét. A XX. század harmincas éviben, amikor szülőfalumban jómagam is a református felekezeti iskola padjait koptattam — száznál több társammal

együtt —, édesapám, Nagy Zoltán „csak” 30 esztendeig lehetett a kölpényi magyarok kántor-tanítója. Még tovább is végezte volna munkáját ebben a hozzá oly közelálló helységben — a népkultúra mindeneként —, ha 1951-ben nem kényszerül elhagyni katedráját, otthonát. És nem kis időt, kerekén 20 évet töltött tanítóként Kölpényben volt osztálytársam, a falu szülötte, Ábrám Géza is, gerincropogató viszonyok közepette, 1955 és 1975 között.

Hivatástudattal megáldott református lelkészek ugyancsak szép számban akadtak mindig a távolabbi múltban és azután is, akik odaadóan vállalták hosszú távon a szolgálatot ebben a világtól félreeső, sáros útjairól ismert, sokak által lenézett, de nem keveseknek kedves mezősegi falucskában: Mezőkölpényben. A lelkésznek és a tanítónak nem akármilyen küldetése volt — és van ma is — erre felé, a székely Mezőség peremvidékén, a szórványokban, a legjobban veszélyeztetett településeken. Közéjük tartozott — például — az a Derzsi Kálmán is, aki református lelkészként 1914-től egészen 1951-ig gondozta odaadóan híveit, vezette kicsiny nyáját Kölpényben.

Közel 300 református magyarhoz szól manapság Mezőkölpényben a régi fatorony harangja, hogy egybegyűjtse a hitvalló hűségesek sajnós egyre fogyatkozó seeregét. De erő ez is! Megmaradásra termett kis magyar közösség él a Korhány alatti faluban, s remélem, reméljük: Isten segedelmével élni fog a jövőben is!

Kiadványaink

Az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó gondozásában
2013-ben megjelent:

